



ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 6

Δαμιανός - Έκπλυση

εκ της Μονής του Λειμώνος» (Κων. Πρωτοψάλτου, Δοξαστάριον, Κωνσταντινούπολη 1841, σ. 45).

Άλλοτε, ο αιτών αποσκοπεί στην αντικατάσταση ενός υπάρχοντος μέλους (νοούμενου ως και υμνογραφήματος) με κάποιο νεότερο, όπως στην περίπτωση του μαθημάτων του Γρηγορίου Πρωτοψάλτου σε βαρύ ήχο *Περίφωσαι την ρομφαίαν σου* μετά κρατήματος, που ψάλλεται «όταν ενδέεται ο αρχιερέως», το οποίο μελοποιήθηκε αντί του *Ανωθεν οι προφήται* «δι' αιτήσεως του σεβαστού Γέροντος αγίου Εφέσου κυρίου Διονυσίου».

Το δι' αιτήσεως μελοποίημα αφιερώνεται συνήθως από τον μελοποιό στον αιτούντα ή φέρει το όνομα του τελευταίου, όπως συμβαίνει με το «μυνοδικόν» Πασαπνοάριον του Κλήμεντος Μυτιληναίου, το οποίο συνθέτει «δι' αιτήσεως κυρ Κοσμά του Κρητός, υψ' ου και ονομάσθη» (κώδικας ΕΒΕ 2796, φ. 20r). Μεταξύ των «αιτούντων» κληρικών συγκαταλέγονται γνωστά ονόματα Πατριαρχών, όπως του Γρηγορίου Ε', ο οποίος ζήτησε από τον τότε Πρωτοψάλτη Μανουήλ τη μελοποίηση της α' στάσεως του Ψαλτηρίου («Μακάριος ανήρ») σε ήχο πλάγιο Δ' («Συνεκριτήβη νεώσι παρά το μουσικολογιώτατον πρωτοψάλτου της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας κυρ Εμμανουήλ δι' αιτήσεως του παναγιωτάτου ημών αυθέντου και δεσπότου κυρίου Γρηγορίου», Μουσική Βιβλιοθήκη Κ.Α. Ψάχου, αριθ. 247, Παπδική, φ. 8β-9α).

Η δι' αιτήσεως μελοποίηση ενέχει το στοιχείο της αμοιβής (υλικής ή θητικής) του αιτούντος προς τον μελοποιό, όπως προκύπτει από την επαγγελματική ιδιότητα των μελοποιών. Ο Θεόδωρος Φωκαεύς, στο σύντομο *Αναστασιματάριο*, προτρέπει ένα *Μακάριος ανήρ* σε ήχο πλ. δ' «κατ' αίτησιν των εν τη Νήσω Σάμω Φιλοπόσων Σνδρομητών». Εντούτοις, ο μελοποιός δεν αποβλέπει πάντοτε στο (άμεσο) υλικό όφελος, αλλά στην ανταπόδοση της ευεργεσίας προς αυτόν. Π.χ. ο αρχιδιάκονος και μουσικοδιδάσκαλος Νικηφόρος Καντινιάρης συνθέτει ένα Πασαπνοάριον «εν Ιασίω κατ' αίτησιν των μαθητών της κοινής πολιτικοσχολής μου, όπερ και προσεφέρθη αυτοίς δρόνον» (κώδικας Μονής Βατοπεδίου 1429, σ. 237).

Η πρακτική αυτή φθάνει μέχρι και τις μέρες μας, αν και δεν έχει πια τη διάδοση που είχε στο παρελθόν. Έτσι, ο γνωστός πρωτοψάλτης Μανώλης Χατζημάρκος σημειώνει πως συμπεριέλαβε μια δική του πογκράφηση του ερμού της Θ' Ωδής των Χριστουγέννων Μυστήριον ξένον «κατ' αίτησιν των φίλων του Αιτωλικού και της Αιγιαλείας και των Πατρηνών» [Ο Μ. Χατζημάρκος στο Ανατολικόν (= Αιτωλικόν), 1964, www.symbol.gr/music]. I.ΠΛ.

Βιβλιογραφία:

Αναστασιου, Γρ. Γ., «Τα Πασαπνοάρια του Ορθρου ως καλοφωνικές συνθέσεις: σκέψεις που γεννιούνται

για την σκοπιμότητα του καλοφωνικού μέλους γενικότερα», *Proceedings of the 1st International Conference of the ASBMH*. Τερζοπούλου, Κων., *Ποικίλα τέχνησα* η μελοποιία στην Ανθολογία Συγκρητίου του Πρωτοψάλτου της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας Κωνσταντινού του Βυζαντίου († 30 Ιουνίου 1862), 2003. Χατζηθεόδωρου, Γ.Ι., *Βιβλιογραφία της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, Περίοδος Α' (1820-1899)*, Θεσσαλονίκη: ΠΙΠΙΜ 1998.

«Δι' ευκών των αγίων πατέρων ημών...».

Η βραχεία ικεσία «Δι' ευκών των αγίων πατέρων ημών, Κύριε Ίησού Χριστέ ο Θεός, έλεησον και ώσους ημών. Αμήν» σηματοδοτεί στη σημερινή λειτουργική πρακτική την περίοδο κατακλείδα της απόλυσης και το τέλος κάθε ιεροτελεστίας. Επιπλέον, η βραχεία αυτή ικεσία χρησιμοποιείται στις ακολουθίες του νυχθημέρου στη θέση των εκφωνήσεων του ιερέως, όταν τελούνται χωρίς την παρουσία ιερέως. Η βραχεία αυτή ικεσία προέρχεται από την απόλυση των ακολουθιών του νυχθημέρου της μοναστικής παράδοσης, όπου και κατ' αρχάς προσετέθη στην απόλυση της Θείας Λειτουργίας. Η συγκεκριμένη προσθήκη άργου πολύ να υιοθετηθεί από τη λειτουργική πράξη των ενωρίων, όπως δηλώνει και η απουσία της βραχείας αυτής ικεσίας από το σύνολο σχεδόν των χειρογράφων κωδίκων της Θείας Λειτουργίας, παρ' όλο που προβλέπεται στη διάταξη της Θείας Λειτουργίας η οποία αποδίδεται στον Πατριάρχη Φιλόθεο Κόκκινο, όταν ήταν ηγούμενος στη μονή Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Ορους. Σε ελάχιστους, μοναστικές προέλευσης, κώδικες που μνημονεύεται, εκφωνείται όχι από τον ιερέα αλλά από τον διάκονο, ως επίκληση των ευκών των παρισταμένων μοναχών.

Το γεγονός αυτό διασαφηνίζει το ερώτημα σε ποιους αγίους Πατέρες αναφέρεται η ικεσία. Είναι προφανές ότι, τουλάχιστον στην αρχική του χρήση, με τον όρο «άγιοι πατέρες» εννοούνταν οι παριστάμενοι πατέρες της μονής και όχι οι άγιοι της Εκκλησίας, των οποίων οι προσέβες ήδη ζητήθηκαν στη απόλυση. Έτσι, η βραχεία ικεσία συνδέεται και με τη σημερινή πράξη στα μοναστήρια, όπου ένας νεότερος μοναχός λέει «δι' ευκών», όταν απευθύνεται σε γεροντίους. Για τον ίδιο λόγο, όταν τελείται αρχιερατική Θεία Λειτουργία, και αφού ο λειτουργός επίσκοπος πει «δι' ευκών...», λέγει ο πρώτος ιερέας «δι' ευκών του άγιου δεσπότου ημών...». Η νεότερη αυτή πράξη είναι αββόσιμη, αφού η Θεία Λειτουργία τελέσθηκε από τον ίδιο τον επίσκοπο. Η επικράτηση της βραχείας ικεσίας «δι' ευκών των αγίων πατέρων ημών...» ως περιόδου κατακλείδος της απολύσεως όλων των ακολουθιών, συμπεριλαμβανομένης και της Θείας Λειτουργίας, στους ενωριακούς ναούς έχει αλλοιώσει και τη σημασία της φράσεις «δι' ευκών των αγίων πατέρων ημών», όπου λόγω της απουσίας της μοναστικής αδελφότητας,

και προς αναζήτηση νοήματος συνήθως νοούνται οι ανακρυχθέντες από την Εκκλησία μεγάλοι άγιοι Πατέρες της Εκκλησίας. π.Σ.ΑΑ.

Βιβλιογραφία:

Τρεμπέλας, Π., *Αι Τρεις Λειτουργίες κατά τους εν Αθήναις Κώδικας*, Αθήνα 1935.

Διά δύο, Διά τριών, Διά τεσσάρων, Διά πέντε, Διά έξι κλπ.

Όροι που σημαίνουν διαστήματα Δευτέρης, Τρίτης, Τετάρτης, Πέμπτης κλπ. Μετά από κάθε όρο εννοείται η λέξη «χορδών», καθώς οι όροι παρήχθησαν από τη διάταξη της αρχαίας επάχορδης λύρας. Ειδικά για τον όρο «Διαπασών» («...των χορδών συμφωνία»), πρέπει να σημειωθεί πως, ενώ σημαίνει το διάστημα Οκτάβας (δηλαδή «δια οκτώ χορδών»), προέκυψε μετά από κατάλληλο κορδίσμα της επάχορδης λύρας. Ο Τέρπανδρος, κατά την παράδοση, παραλείποντας την 6^η βαθμίδα κορδίσσε την έκπη χορδή με τη νότα 7^η και την έβδομη χορδή με τη νότα της 8^{ης}, οπότε η έκταση «πασών των χορδών» της λύρας (δηλαδή των επτά) έγινε μια οκτάβα. Τα διαστήματα Οκτάβας, Πέμπτης και Τετάρτης και τα αντίστοιχα τους με διαφορά μίας, δύο κλπ επιπλέον Διαπασών, καλούνταν «Συμφωνίες» και προκύπτουν από τους λόγους των τριών αριθμών 1, 2 και 3. Τα υπόλοιπα καλούνταν διάφωνα. Ο Χρυσάνθος (*Μ. Θεωρητικόν*, 219) αξιολογεί κατά σειρά τη Διαπασών ως «εντελεστερά και ευαρεστοτέρα», τη Δια πέντε ως «αξιωματική και μεγαλοπρεπή», γι' αυτό και «Ο Τροχός εφάνη αρμοδιώτερος δια τας περισσότερας Ψαλμωδίας», τη Δια τριών «μετρίως αρεστήν», ενώ «τον έσοχον τόπον της αρεσκείας επέχει η Δια τεσσάρων». Θ.ΑΠ.

Βιβλιογραφία:

Μιχαηλίδης, Σόλων, *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα: ΜΙΕΤ 1982. Χρυσάνθος εκ Μαδύτων, *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής*, Τεργέστη: Michele Weiss 1832. Φιλόζεννης, Κυριακός, *Λεξικόν της ελληνικής εκκλησιαστικής Μουσικής Α-Μ*, Κωνσταντινούπολη: Μισοαλιδής Ευαγγελίνος 1868.

Διάβολος. Βλ. Σατανάς.

Διαδοχή Αποστόλων. Βλ. Τόμος Συμπλήρωμα.

Διάδοχος Φωτικής. 1. Βίος. Σπουδαίος νηπτικός Πατέρας του 5^{ου} αι., που έζησε και έδρασε στην Ήπειρο. Το έργο του επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τους μεταγενέστερους ασκητικούς Πατέρες, μέχρι και τον Γρηγόριο Παλαμά. Οι πληροφορίες για τη ζωή του είναι ελάχιστες, πιθανώς εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ήπειρος ήταν απομονωμένη από τα μεγάλα εκκλησιαστικά κέντρα της Ανατολής και της Δύσεως. Χειροτονήθηκε επίσκοπος Φωτικής μεταξύ 451 και 458. Η Φωτική βρισκόταν 4 χμ. βορειοδυτικά της Παραμυθίας Θεσπρωτίας, η οποία την εποχή του Διαδόχου ήμαρξε ως εκκλησιαστικό και οριστικό κέντρο της περιοχής.

Το 457 συνυπέγραψε μαζί με άλλους επισκόπους, ως επίσκοπος Φωτικής, έγγραφο προς τον αυτοκράτορα Λέοντα Α' για τον θάνατο του Προτερίου Αλεξανδρείας (Mansi 7, 619B), ενώ στον πρόλογο του έργου του επισκόπου Βίκτωρος Βίτης *Historia persecutionis Africanae provinciae* χαρακτηρίζεται ως άγιος κάθε επαίνου για τις δογματικές του τοποθετήσεις [CSEL 7 (1881) 2]. Το έργο αυτό απευθύνεται και αφιερώνεται στον Ευγένιο επίσκοπο Καρθαγένης, μαθητή του Διαδόχου. Κατά τον ιερό Φώτιο υπήρξε ένας από τους κυριότερους αντιπάλους του μονοφυσισμού (PG 103:669D-672B), παρόλο που κατά τη σύγκληση της Δ' Οικουμενικής Συνόδου μνημονεύεται ως επίσκοπος Φωτικής ο προκάτοχος του θρόνου της, Ιωάννης.

Η διάρκεια της αρχιερατείας και δράσης του μας είναι, εν πολλοίς, άγνωστα: με βάση, όμως, τις ελάχιστες πληροφορίες και το συγγραφικό του έργο μπορούμε να εκάσουμε ότι διακρίθηκε στους τομείς της οργάνωσης του μοναχικού βίου, της καταπολέμησης των αιρέσεων και της συγγραφής.

Η κοίμησή του τοποθετείται προ του 486 και η μνήμη του τιμάται στις 29 Μαρτίου.

2. Έργα. Η αναφορά του Βίκτωρος Βίτης περί συγγραφής πολλών έργων του Διαδόχου μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι από τα έργα του διασώθηκαν ελάχιστα:

Κεφάλαια γνωστικά Ρ'. Έργο αποτελούμενο από εκατό κεφάλαια, των οποίων προηγούνται δέκα όροι: πίστη, ελπίδα, υπομονή, αφιλαργυρία, επιγνώση, ταπεινοφροσύνη, αοργησία, αγνεία, αγάπη, τελεία τελείωση. Ο Διαδόχος Φωτικής κατέστη από τους κύριους διαμορφωτές αυτού του φιλολογικού είδους. Τα κεφάλαια βαθμιαία είναι εκτενέστερα από αυτά του Ευαγρίου και του Μάρκου του Ερμηπίου.

Η θεματολογία του, η οποία πολλές φορές επαναλαμβάνεται και είναι δυσχερής, κατά τον Π. Χρήστο, ασχολείται με τα κάτωτι προβλήματα: Περί πνευματικής φύσεως του ανθρώπου (1-11), Περί της δυναμείας της αγάπης και της πίστεως (12-23), Περί της ικανότητας της ψυχής προς διάκριση του θείου φωτισμού και της δαιμονικής επίπρασας (24-48), Περί της εγκρατείας ως θεμελιώδους αρετής και της αποταγής (49-66), Περί θεολογίας και Κοινωνίας με τον Θεό (67-74), Περί του αγώνα του χριστιανού για την τελείωσή του (75-100). Το έργο επέδρασε σημαντικά στη σκέψη και τη θεολογία των μεταγενέστερων ασκητικών Πατέρων [PG 65:1167-1212 (λατινικά), *Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν ἱερῶν πατέρων*, συνεραινωθείσα παρά τῶν ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῶν ἁγίων, Αθήνα: Αοστήρ⁵ 1982, τ. Α', σ. 236-273. Ε. de Places, *SCh* 5 (1996) 84-163]. *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν*. Ομηλικό κείμενο, το οποίο απολείεται από ἐξ κεφάλαια με

χριστολογικό περιεχόμενο. Ο Χριστός ανυψώθηκε ως άνθρωπος και ανήλθε ως Θεός την ημέρα της Αναλήψεως. Κατά παρόμοιο τρόπο, δύναται να εξυψωθούν και οι άνθρωποι χάρις στην Ενανθρώπιση του Λόγου. Το περιεχόμενο του έργου αντικρούει ιουδαϊκές και μονοφυσικές αντιλήψεις [A. Mai, *Spicilegium Romanum* IV, Roma 1840, σ. XCVIII-CVI. PG 65:1141-1148. É. de Places, Sch 5 (1996) 164-167].

Όρασις. Αποτελείται από 29 ερωταποκρίσεις που αναφέρονται στα προβλήματα της ουσίας του Θεού και της δυναμότητας της θέας Του. Η ουσία του Θεού είναι κατάλληλη, μπορεί να περιγραφεί μόνο μέσω ορισμένων εκδηλωμάτων του και δεν κατανοείται πλήρως από τους ανθρώπους. Η θέα του Θεού δεν είναι αισθητή. Ορατή είναι μόνο η δόξα του Θεού από τους εκλεκτούς [Ιουστίνου Βιθυνίου, ΝΕ 9 (1909) 247-254. É. de Places, Sch 5 (1996) 169-179].

Εσφαλμένα έχουν αποδοθεί στον Διάδοχο Φωτικής έργα υπό τους τίτλους *Κατήχησις* [É. de Places, Sch 5 (1996) 180-183], *Κανόνες Μεσσαλιανών* και *Όρισμοί* άρετών στα συριακά (A. Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich-palästinensischen Text*, Bonn 1922, σ. 339).

3. Διδασκαλία. Η θεολογική έκφραση του Διαδόχου βασίζεται στην ανθρωπολογία των μεγάλων Πατέρων της ορθόδοξης εκκλησιαστικής γραμματικής και επικεντρώνεται στην ασκητική συγγραφή. Σώμα και ψυχή αποτελούν μια ενότητα, παρά το γεγονός ότι η ψυχή επιθυμεί τα ουράνια και το σώμα τη επίγεια. Η προπαιωτική ενιαία φυσική αίσθηση διασπάστηκε μετά την πτώση, καθώς έκαστο από τα δύο όργανα, το ψυχικό και το σωματικό «τίς οικείας συγγενείας όρεγεται» (κεφ. 24). Η πνευματική ενέργεια ικανοποιείται από τις λογικές και νοερές αλήθειες, δη-ότι έμπαθεις ενέργεια είναι σύνθητη, δι-ότι έλκεται από τις απολαύσεις του βίου και παραθεωρεί την πίστη. Το βάπτισμα είναι η νέα γέννηση, η αρχή της πνευματικής ζωής, η έναρξη του πνευματικού αγώνα, που σκοπό έχει την κατάργηση του διαδισμού των ενδιαφερόντων της ανθρωπίνης ύπαρξης και την ανάπτυξη της πνευματικής αίσθησης και των χαρισμάτων αυτής. Οι καρποί του πνευματικού αγώνα είναι η διάκριση μεταξύ καλού και κακού, η προσκόλληση και εργασία στο αγαθό, η ένθεος αγάπη και ενάρθρωση, η δοξολογική κοινωνία με τον πνευματικό κόσμο. Με τη μνήμη Θεού, τα νοερά προσευχά, την νουσία και την άσκηση ο άνθρωπος φθάνει σε ύψη τελειότητας, θεάται τον Θεό, και μετέχει της εμπειρίας του θείου φωτός και της τελειώσεως. Α.ΓΛΑ.

Βιβλιογραφία:

Μπάλανος, Σ., *Πατρολογία*, Αθήνα 1930. Χρήστου, Π., *Διάδοχος ο Φωτικός*, Θεσσαλονίκη 1952. ΘΗΕ 4 (1964) 1121-1124. Places, É., «Diadoque de Photice», DTS 3 (1957) 817-834. Quasten, J.,

Patrology, τ. 3. Utrecht/Westminster: Spectrum/Newman 1963. Φούσας, Κ., *Θεοπόρι ονήλια*. Οι Πατέρες και Εκκλησιαστικοί συγγραφείς από του 325-750 μ.Χ., Αθήνα 1975. Σκορδάς, Ε., Η νηπτική θεολογία του Διαδόχου Φωτικής, Αθήνα 1976. Polyzogoropoulos, Th., «Life and writings of Diadochos of Photice», *θεολογία* 55 (1984) 772-800. Polyzogoropoulos, Th., «The anthropology of Diadochos of Photice», *θεολογία* 55 (1984) 1072-1101. Χρήστου, Π., *Ελληνική Πατρολογία*, Γ', Θεσσαλονίκη: ΠΙΠΜ 1987. ODB 1 (1991) 617. Tusculum, τ. 1. Φλορόφορος, Γεώργιος, Οι βιβλιαντοί ασκητικοί και πνευματικοί Πατέρες, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1992. Cross, F., *The Oxford Dictionary of Christian Church*, Oxford University Press 1997. Θεόκλητος Διονυσιάτης, Του αγίου Διαδόχου Φωτικής, Τα εκατόν «Γνωστικά κεφάλαια», κείμενο, πηρ., σκόλια, Άγιον Όρος/Θεσσαλονίκη 1999. Βλάχος, Ιερόθεος, *Νουσία και θεολογία. Τα πλαίσια της Ορθόδοξης εκπαιδευτικής θεραπείας του ανθρώπου*, Λεβαδεία: έκδ. Εκπαιδευτική Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου 2004. Σκορδάς, Κ., *Ιστορία Δογμάτων*, τ. 2, Αθήνα 2004. Βραϊονίς, Β., «Ο Διάδοχος Φωτικής και η θεωρία περί της αρετής», *Φιλολόγος* 6 (2006) 181-202. Frank, K.S., «Diadochos, Bf. v. Photice», *RG6* 3 (2008) 177. Παπαδόπουλος, Σ., *Πατρολογία*, Γ', Αθήνα 2010.

4. Ο Διάδοχος Φωτικής και η λατινογνώσια. Ο επίσκοπος Φωτικής Διάδοχος γεννήθηκε στις αρχές του 5ου αι. και πέθανε το 486. Η επισκοπή Φωτικής τοποθετείται στη σημερινή Παραμυθία της Ηπείρου. Ως επίσκοπος ανήκει στους μεγάλους θεολόγους της χριστιανικής Εκκλησίας. Θεωρείται πράγματι άνθρωπος σοφός. Κατά τους χρόνους που έζησε, την Εκκλησία ταλαιπωρούσε η μονοφυσική αίρεση. Αναδείχθηκε βαθύς γνώστης της Θεολογίας, της αφιερωμένης στην ασύγχυτη ένωση των δύο φύσεων του Χριστού (θείας και ανθρωπίνης). Μεταξύ των συγγραφέων του επισημούνται τα Ρ' (100) *Γνωστικά Κεφάλαια*. Πρόκειται για έργο, που σύμφωνα με τη *Φιλοκαλία* ιερών νηπιούκων (α 2828) «συνέθεσεν έπειτα από φιλοσοφημένη πείρα πολλών ετών και άφου έζησε σε θέτες αναβάσεις μέσα στην καρδιά του». Είναι αποφραγματικό και γνωμικό είδος, προφανέστατα χάρη στην εύκολη απομνημόνευση. Απευθύνονται δε τόσο σε μοναχούς όσο και σε κάθε χριστιανό, που πασχίζει για άνοδο σε σφαίρες υψηλότερες της «έν Χριστώ ζωής».

Στα *Γνωστικά Κεφάλαια* προτάσσει «Δέκα Όρους», οι οποίοι συνιστούν την ακρότατη έκφραση της εν Χριστώ ζωής. Είναι δε: α) η πίστη, β) η ελπίδα, γ) η υπομονή, δ) η φιλοαγωγή, ε) η επίγνωση του Θεού, στ) η ταπεινοφροσύνη, ζ) η αοργασία, η) η αγνότητα, θ) η αγάπη, ι) η αλλοίωση, κατά Θεόν, κ) ψυχής, η οποία χαρακτηρίζεται από την αδιάλειπτη αναφορά και αφοσίωση στον Θεό.

Αναλυτική ανάπτυξη των «κεφαλαίων» δεν είναι εφικτή ούτε άλλωστε λεπτομερείς παραθέσεις κειμένων. Ως διαπιστώνει ο θεολόγος Β.Γ. Σπιάδας, που αρκείται σε σταχυολόγηση περικοπιών και ίσως βραχέων σχολίων σε κάποια κείμενα του Διαδόχου, τα οποία προσδιάζουν ενδεχομένως περισσότερο στον σύγχρονο χριστιανό, που αγωνίζεται για τη χριστιανική τελειότητα μεταξύ προ-

τοφανών δυσχερειών, τις οποίες του επιφυλάσσει η κατακλυσμική πραγματικότητα μας, εν έτει 2012!

Λοιπόν, σύμφωνα με λόγο του Διαδόχου Φωτικής «Δεν υπάρχει στον κόσμο τίποτε φτωχότερο από το να φιλοσοφεί κανείς περί Θεού, χωρίς να έχει τον φωτισμό του Θεού». Στο δε 11ο κεφάλαιο παρατηρεί ότι «ο πνευματικός λόγος φωτίζει, θερμαίνει και αγιάζει ολόκληρη την ψυχή σε τρόπο που να κάνει τον άνθρωπο ανενδεδειγμένο, αυτάρκη και πλούσιο σε πνευματική μακαριότητα», ενώ ο κοσμικός λόγος, σαν γνώρισμα κενόδο-



Ο άγιος Διάδοχος Φωτικής (σύγχρονο έργο)

ξων ανθρώπων, χαρίζει σ' αυτούς που τον καλλιεργούν την επιδειξιμανία και την αναζήτηση κενής δόξας. Κατά δε τον επίσκοπο Διάδοχο, η κενοδοξία είναι απότοκος της νοσηρής αγάπης προς τον εαυτό μας, ενώ η πραγματική αγάπη προς τον Θεό συνεπάγεται συνεχή δοξασιμό του Θεού και απόκτηση της ταπεινώσεως έναντι του Θεού.

Για τον άγιο Διάδοχο ως επίσκοπο της πηπειρωτικής πόλεως Φωτικής, ο Ν.Γ.Λ. Hammond αφιερώνει κατατοπιστική σκιαγράφηση: «Ο πιο περίφημος επίσκοπος κι ο πιο διακεκριμένος συγγραφέας της Ηπείρου ήταν ο Διάδοχος της Φωτικής, που γεννήθηκε γύρω στο 400 μ.Χ. και αντέκρουσε τους Μονοφυσίτες στη συνοδοσία της Χαλκηδόνας κατά το 451 μ.Χ. Η επισκοπή του ήταν η δυτικότερα ευρισκόμενη στην Ανατολική Αυτοκρατορία και μπορεί ναύε συντάξει την έκκληση σε Λατινική που εκφωνήθηκε από το επισκοπάτον της Ηπείρου προς τον Λεόντα Ι', αλλά τα συγγράματά του στην Ελληνική θαυμάζονται για την καθαρότητα του ρυθμού και τον υψηλό βαθμό πολυμθίαςας».

Το ενδεχόμενο χρήσεως της λατινικής γλώσσας από τον Διάδοχο Φωτικής στην έκκληση προς τον Λεόντα Ι', όπως πιθανολογεί ο Hammond, δεν εκπλησσει. Διότι, Ηπειρώτες διγλωσσοί δεν απουσίαζον ούτε από την πρωτεύουσα της αρχική ενιαίας ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, τη Ρώμη, στην οποία μάλιστα δρουν έντονα πνευματικά πολύ προγενέστερα. Ηπειρώτες διγλωσσοί είναι ο Κ. Και-

κίλιος, ο οποίος εισηγείται τη σπουδή του Βιργιλίου στη ρωμαϊκή εκπαίδευση! Διγλωσσοί επίσης είναι και άλλος Ηπειρώτης, ο Ελευθέριος, ο οποίος και εκλέγεται επίσκοπος Ρώμης! Δεν αφινιδιάζει διόλου η ύπαρξη λατινικών Ελλήνων και όταν η Ρώμη χαρακτηρίζεται «ελληνική». Αποστομωτικός αποβάνει και ο όρος «Magna Graecia», «Μεγάλη Ελλάδα» ή «Ιταλία ελληνική» και «Italia panellenica». Οι Ιταλιώτες Έλληνες, πανάρχαιοι και αισθητικοί διαχρονικά στην Ιταλία, ήταν καταλλήλοτοι και για διεύρυνση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας προς τη νοτιοανατολική Ευρώπη.

Ο Michel Dubuisson υπαινίσσεται τέλεια την ενεργό συμμετοχή τους και στον τομέα «ρωμαϊκών» αποικιών στην ελληνική κερσόνοση, γράφοντας «Ιταλοί, δηλαδή προφανέστατα Έλληνες εγκατεστημένοι στην Ιταλία». Οι δε σύγχρονοι μας Valerio M. Manfredi και Lorenzo Braccacci στην κατακλείδα του επιλόγου σημαντικό συγγράμματός τους, το οποίο επιγράφεται *Οι Έλληνες της Δύσης*, εξομολογούνται: «Γ' αυτό μπορούμε να πούμε πως όλοι οι Ιταλοί, σε κάποια περίοδο της ιστορίας, υπήρξαμε και ίσως είμαστε ακόμα - Έλληνες!»

Οπωσδήποτε κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους στον ελλαδικό χώρο και βορειότερα, όπου αφθονούσε ο ελληνισμός, ασκήθηκε ρωμαϊκή επίδραση γλωσσική, μολονότι οι Ρωμαίοι κατεφώσαν εξελληνισμένοι. Η λατινική γλώσσα εμφανίζεται κατά περιοχές, στις οποίες συνέτρεξαν ποικίλοι παράγοντες εκλατινισέως. Όμως, πλην σπανίων εξαιρέσεων, η λατινική συνήθεια είναι δευτερεύον και βοηθητικό γλωσσικό όργανο για πρακτικούς σκοπούς, παράλληλα δε διαφυλάσσεται κατά κανόνα η ελληνική γλώσσα, η οποία άλλωστε χρησιμοποιείται και από Ρωμαίους.

Κατ' εξοχήν χρήστες της λατινικής γίνονται οι Έλληνες έμποροι, επισοιμήμονες, εργολάβοι δημοσίων έργων, μεταφορών και παροχών επιχειρήσεων, παλαίμαχοι του ρωμαϊκού στρατού. Η στρατιωτική υπηρεσία θεωρείται επικερδέστατη και δειλαστική χάρη και στα παρεόμενα προνόμια. Στην εθελουσία στρατεύση Ελλήνων συμβάλλει και η ολοφάνερη προτίμηση των Ρωμαίων προς τους Έλληνες, ιδίως τους Μακεδόνας, των οποίων θαυμάζοντο το αξίωμα. Μετά δε την εκπλήρωση της πολυετούς θητείας και την απόκτηση σημαντικών οικονομικών προνομίων αναγορεύονται Ρωμαίοι πολίτες με αναγκαστική εκμάθηση και πρόδηλη ευχέρεια χρήσεως της λατινικής γλώσσας. Όταν βέβαια επιστρέφουν στις γενιέριές τους, δεν αδρανούν. Διότι, προτιμώνται ως φύλακες συγκοινωνιακών κόμβων και οδικών διαβάσεων διαδίδοντας αβίαστα στο περιβάλλον, οικογενειακό και κοινωνικό-επαγγελματικό, την επίκτητη λατινική γλώσσα.

Εντυπωσιάζει αναντίρρητα το γεγονός ότι τόσο η προστασία όσο και η προβολή της λατινικότητας-ρωμαϊκότη-